

JÁTÉKKAL A KÜLÖNLEGES BÁNÁSMÓDOT IGÉNYLŐ GYERMEKEKÉRT (RECENZÍÓ)

A recenzió szerzője:

Varga Gréta
Debreceni Egyetem

Szerző e-mail címe:
vargagreta01@gmail.com

Lektorok:

Mező Katalin
Debreceni Egyetem

Schéder Veronika
Debreceni Egyetem

Szilágyi Barnabás
Debreceni Egyetem

Koncz István
Professzorok az Európai Magyarországért
Egyesület

Varga Gréta (2015): Játékkal a különleges bánásmódot igénylő gyermekekért (Recenzió).
Különleges Bánásmód, I. évf. 2015/3. szám, 81-86. DOI 10.18458/KB.2015.3.81

A recenzió alapjául szolgáló mű bibliográfiája:

Mező Katalin (Szerk.) (2015): *Játékkal a különleges bánásmódot igénylő gyermekekért*. Bíbor Kiadó, Miskolc. 122 oldal, ISBN: 978-615-5536-00-7

Kulcsszavak: különleges bánásmód, játék

Diszciplínák: pszichológia, pedagógia, gyógypedagógia

Bibliography of the subject of this recension:

Mező, Katalin (2015): *Játékkal a különleges bánásmódot igénylő gyermekekért*. Bíbor Kiadó, Miskolc. pp. 122, ISBN: 978-615-5536-00-7

Keywords: special treatment, playing

Disciplines: psychology, pedagogy, special education

Jelen recenzió alapja a *Játékkal a különleges bánásmódot igénylő gyermekekért* című tanulmánykötet. A kötetben szereplő írások szerzőinek szakmai kompetenciáit nem csak a tudományos körök ismerik el, hanem a MarkMyProfessor.com online felületen a diákok körében is igen népszerűek közülük azok, akik pedagógusként is kipróbálták már magukat.

Bakonyi Anna (Phd) szakterülete a pedagógia, főként az óvoda közegében. Életrajzában kiemelt szerepet kap mint munkahely az Apor Vilmos Katolikus Főiskola, ahol hosszú ideig docensként tevékenykedett, miközben a pedagógiát nemcsak gyakorolta, hanem oktatta is a főiskola hallgatóinak. Rövid, külföldi tartózkodása során lehetősége nyílt arra, hogy sérült emberekkel foglalkozzon, ami ezt követően érdeklődését és munkahely választását jelentősen meghatározta; a Budapesti Korai Fejlesztő Központban kezdett el dolgozni. „Jelenleg szabadfoglalkozású szakértő.”

Kelemen Lajos (Phd) egy hallgatója szavaival: „szemléletmód alakító”, előadásaival új megvilágításba helyez hétköznapi történéseket. Szakterülete a pszichológia, szívügye az óvodás-, és kisiskoláskori képességfejlesztés. Ezt a munkát segíti az általa megalkotott *Okoskocka* fejlesztő eszközcsalád is.

Mező Katalin (gyógyypedagógus, óvodapedagógus, művelődési és felnőttképzési menedzser) a tanulmánykötet szerkesztője és benne szereplő két tanulmány társszerzője *Mező Ferenc* (PhD, pszichológus, pszichológia szakos tanár) mellett. Érdeklődésük és kutatási területük nagy átfedést mutat. Járta többek között a tehetséggondozás, a tanulásfejlesztés, a kreativitás és a gyógyypedagógiai fejlesztés világában. Mindeketten a Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Felnőttképzési Karának oktatói.

Csörsz Ilona (Phd) a Debreceni Egyetem Pszichológiai Intézetének munkatársa. Bár még alig egy éve tanít az intézetben, tárgyfelveletkor verseny folyik kurzusaiért. Klinikai szakpszichológusi kompetenciája, szakmai tapasztalata és pedagógusi érzéke meggyőző erővel hatott a hallgatókra. Pszichológus- és orvostanhallgatók oktatása mellett, jelenleg pszichoterápiás magánrendeléssel foglalkozik.

Óbert Mariann a Debreceni Egyetem Általános Orvostudományi Karának negyedéves hallgatója Csörsz Ilona mentorálásával idén második éve tanulmányozza azokat a módszereket, melyekkel csökkenthető a gyermekek egészségügyi félelme. Emellett a Debreceni Orvostanhallgatók Egyesületének gyermek-egészségnevelési elnökhelyettese.

Pálfi Sándor (Phd) a Debreceni Egyetem Gyermeknevelési tanszékének vezetője, a Gyermeknevelési és Felnőttképzési Kar oktatási dékán helyettese. Publikációi 1995 óta rendszeresen jelennek meg, javarészt óvodai témában, ugyanis egyik fő kutatási területe a gyermekbarát nevelési intézmény. Többek között az ő nevéhez fűződik az 1999-ben kidolgozott „Lépésről lépésre” óvodai program. Azonban nemcsak az óvoda színterén tevékenykedik. Szívén viseli a hátrányos helyzetű hallgatókat, számukra a Debreceni Egyetemen kutatócsoportot vezet.

Tánczos Judit (Phd) szaktudása a pszichológiában bontakozik ki. Mentálhigiénés szakemberként és szakképzett individuálpszichológiai tanácsadóként járul hozzá a szakma fejlődéséhez. Kutatja az anyanyelv és az idegen nyelv elsajátításában jelentős faktorokat, a tanulási zavarokat, valamint a tanulási készségek fejlesztésének lehetőségeit.

Tunyogi Erzsébet (Phd) a Tunyogi Korai Fejlesztő és Gondozó, Fejlesztő Felkészítő Központ intézményvezetője és a játékterápia kidolgozója. Sérült gyermekekkel való foglalkozásainak sikere mellett, a Pannon GSM Alapítvány által neki ítélt Példakép Díj is mutatja, mennyire hasznos és közérdekű munkát végez társadalmunkban.

Kofránné Rémi Annamária (Phd) a Tunyogi Erzsébet által létrehozott és vezetett fejlesztő központ intézményvezető helyettese. Mentálhigiénés szakemberként szakterülete a halmozottan sérült iskoláskorú gyerekek játékprogrammal történő fejlesztése, amihez a játékprogramot ő maga alkotta meg.

A tanulmánykötet kulcsszava a különleges bánásmód. A tanulmányokban több helyen megjelenik a 2011. évi köznevelésről szóló CX. törvény, ami kettébontja a kiemelt figyelmet igénylő gyermekek csoportját, és ezzel létrehozza a különleges bánásmódot igénylő gyermekek, tanulók, valamint a hátrányos-, és halmozottan hátrányos gyermekek, tanulók

körét. Különleges bánásmódot azonban nemcsak a fogyatékossgal és különféle zavarral, vagy nehézséggel küzdő gyermekek igényelnek, hanem a kiemelten tehetséges gyermekek is. Hangsúlyozandó, hogy ezek a csoportok gyakran átfedést mutatnak egymás között. Gondoljunk csak azokra az autisztikus spektrumzavarral küzdő gyermekekre, akik egyszeri megfigyelés után gond nélkül lerajzolnak egy egész városképet; fogyatékkal élnek és tehetségesek.

A tanulmánykötet nyolc tanulmányból áll. Ezek a tanulmányok az óvodás- és iskoláskori különleges bánásmódot több szempontból elemzik, olykor bemutatva hozzá fejlesztő eszközöket, játékokat vagy lehetőségeket. Tartalmi kategóriákra még sincs felbontva az egész. Az egyenlőség megtartása érdekében – mert minden írás azonosan jelentős és értékes – a tanulmányok a szerzők neve alapján az ABC szabályai szerint követik egymást. Ez mégsem éreztet az olvasókkal zavart. Folyamatosan előre haladva a kötetben újabb vagy tágabb területeit ismerhetjük meg a különleges bánásmódnak.

Az első tanulmány szerzője Bakonyi Anna, címe *Különleges bánásmódot igénylő gyerekek óvodai nevelése a játék által*. A tanulmány inkluzív szemléletmóddal rendelkezik. Tárgyalja, hogyan lehet segíteni a különleges bánásmódot igénylő gyermekeket a kortárs csoportjukba való beilleszkedésben úgy, hogy társaik szintén el is fogadják őket. Különös figyelmet fordít a sajátos nevelési igényű gyermekekre (SNI), a hátrányos (HH), és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekekre (HHH), valamint a tehetségekre. E kategóriák eltérnek ugyan egymástól, de egy gyermek akár mind a háromba is besorolható lehet. Éppen ezért fontos az óvodapedagógus szakemberekkel való együttműködése, s hogy a szakember által megalkotott, még csak elméletben létező fejlesztő játékokat a gyakorlatba átültetve alkalmazza. A gyermeki játéknak számos fajtája ismert. Az óvodai tanulás, melynek célja a képességek fejlesztése, ezek segítségével valósul meg. Az inklúzió folyamatát egyaránt segíthetik a szabad- és a fejlesztő játékok, melyek sok tekintetben eltérnek egymástól. Míg az előbbi a gyermeknek és fantáziájának szabad teret engedve, céltalanul, mégis eredményesen, önfejlesztő hatásmechanizmussal megy végbe, addig az utóbbi szakértők által alaposan átgondolt és megtervezett ütemben, részfunkciók fejlesztésére irányultan zajlik felnőtt közreműködésével. Támogatja az inklúziót a játékon túl a zene, a tánc, a rajz, a festészet, a kézműves foglalkozások, a mese és drámajátékok, amelyek lehetővé teszik, hogy a gyermek szabadon és következmények nélkül fejezze ki érzelmeit. A szülőkkel és a kortársakkal való közös tevékenységeken keresztül a gyermekek befogadóbbak és elfogadóbbak lesznek hátránnyal induló társaikkal szemben, és itt szerzett tapasztalataik felnőtt éveikben is elkísérik őket. Így zökkenőmentesen valósulhatnak meg egyenlő esélyekre épülő munkahelyek, intézmények, közösségek, melyekben e gyermekek már felnőttként lesznek jelen és ők adják majd tovább saját gyermekeiknek az inkluzív szemléletmódot.

A második tanulmány Kelemen Lajos nevéhez köthető, címe *A tanulási korlátokkal küzdő gyermekek beszéddiagnosztikája és –fejlesztése az okoskocka eszközzel*. A tanulmány kiinduló gondolatként említi meg Meixner Ildikó megállapítását, miszerint „a tanulási korlátok hátterében 60%-os valószínűséggel húzódik meg a beszéd valamilyen szintű elmaradása”. Ezek alapján a legtanácsosabb tanulási zavarral küzdő gyermek vagy tanuló esetén a beszéd fejlettségét felmérni és tovább fejleszteni. A tanulmány három részre bontható. Az első rész a tanulási korlátokkal kapcsolt fogalmakra koncentrál, a második részben bemutatásra kerül a fentebb említett okoskocka eszköz, végül sor kerül a beszédet felmérő és fejlesztő feladatsorok ismertetésére. Mint a tanulmányból kiderül, tanulási korlátról akkor beszélünk, ha egy tanuló tanulmányi eredménye nem éri el az életkorából adódóan tőle elvárható szintet. Ennek hátterében több tényező is meghúzódhat. E háttértényezők mentén három csoportot különíthetünk el, mely csoportokba tartozó gyermekek nemcsak IQ tekintetében térnek el egymástól, de eltérő szakmai segítséget is igényelnek: ők a tanulásban akadályozottak,

tanulási zavarral, illetve tanulási nehézséggel küzdők. Az okoskocka fejlesztő eszközcsalád a fent említett tanulók elmaradásának kiszűrésére és fejlesztésére hívatott. Az egyes részképességeket fejlesztő feladatok tematikusan jelennek meg az eszközcsaládban, és a könnyű feladatokról az egyre nehezebb feladatok felé haladva támogatják az ütemes, fokról fokra haladó fejlődést. Kelemen Lajos jelen tanulmányában a beszédet felmérő és fejlesztő eszközt mutatja be.

A harmadik tanulmány szerzőpárosa Mező Ferenc és Mező Katalin, címe *Gyógypedagógiai problémákra érzékenyítő játékok (nemcsak óvodapedagógusoknak)*. Sajátos nevelési igényű gyermekek egyre gyakrabban fordulnak elő köznevelési intézményekben, és nemcsak gyógy-pedagógiai intézményekben. Együtt nevelve különleges bánásmódot igénylő gyermekeket és a hagyományos bánásmód mellett is jól teljesítő társaikat újra felveti az inklúzió és integráció problematikáját. Az inklúzió és integráció társfogalmak, a gyermek közösség általi be- és elfogadását, ill. közösségbe való beilleszkedését jelentik. Ennek elősegítése érdekében az intézményeknek különféle intézkedéseket kell hoznia, úgy a tantervekben, mint az osztályok és foglalkozási csoportok kialakításában, vagy a pedagógusok attitűdjében. A pedagógusok, pedagógusjelöltek számára ez egy nagyobb fokú és szélesebb körű szakmai felkészültséget igényel; s esetenként akár „gyógypedagógiai érzékenyítésre” van szükségük. Azok, akik nem küzdenek a SNI gyermekekhez hasonló problémákkal, vagy nem szereztek tapasztalatot róluk közvetlen környezetükből, esetleg velük kapcsolatos olvasmányokból, nincsenek felkészülve azokra a sajátos helyzetekre, amelyek nevelésük során előfordulhatnak. Ebben szolgálhatnak segítségül azok a – javasolt óraszámban 30 óras – tréningek, amelyek a mindennapi-, vagy tanulmányi nehézségekre koncentrálnak felkészítik a pedagógusokat az adott helyzetben megfelelő reakcióra és hozzáállásra. A tanulmányban felvázolt számos érzékenyítő gyakorlat foglalkozik látás-, és hallássérültekkel, testi-, és értelmi fogyatékkal élőkkel, pszichoszociális zavarral, vagy beszéd nehézségekkel küzdő, valamint tanulásban akadályozott gyermekekkel.

A negyedik tanulmány szerzőpárosa szintén Mező Ferenc és Mező Katalin, címe *A tehetség mint a különleges bánásmód speciális területe*. Minél több csoportot érint egy gyermek a 2011. évi CXCV. törvény kiemelt figyelmet igénylő gyermekekkel és tanulókkal foglalkozó paragrafusa alatt, annál különlegesebb bánásmódot igényel. Így vannak ezzel a tehetséges, ám fogyatékkal élő gyermekek is. Luna szerint ők a „kétszeresen kivételes tehetségek”, Rizza és McIntosh pedig „kétszeresen rendkívülinek” nevezi őket. Sajnálatos tény, hogy sokszor ezeknek a gyermekeknek az életében háttérbe szorul a tehetsége. Olykor maguk, szüleik vagy pedagógusaik sem hiszik el, hogy fogyaté-kosságukon kívül mással is kiemelkedhetnek társaik közül, ezért elveszítik a hajlandóságot, hogy keressék önmagukban a tehetséget. Ezeknek a gyermekeknek és gondozóiknak szélesíteni szükséges tehetségről kialakított szemléletmódjukat, hogy nyitottak legyenek felfedezni a gyermekben rejlő tehetséget és segítsenek kibontakoztatni azt. A tehetség-gondozó programok és módszerek köznevelési intézményekben belül való népszerűsítése és az intézmények inklúziós szemléletmódjának elősegítése gyorsíthatja ezt a folyamatot. A mentorrendszer szélesebb körben elérhetővé tétele, tehetségfejlesztésre irányuló szervezetek összefogása és a külföldi szakmai tapasztalatok megismerése és beemelése a hazai gyakorlatba, mind-mind ösztönző erővel hathatnak a fogyatékkal élőkben való tehetség felfedezésére és fejlesztésére.

A tanulmány további részében a Mező Ferenc nevéhez köthető *IPOO – minimum program* kerül bemutatásra. A program célja „a kreatív, produktív, belső motivációtól vezérelt önálló és önfejlesztő (akár) egész életen át tartó tanulás igényének és megvalósulásának” kialakítása. A program az információkezelés négy szakaszára építkezik: információgyűjtés (input), információfeldolgozás (process), információalkalmazás (output) és a tanulásszervezés (organizáció). A tanulás sikere vagy sikertelensége ezekben a szakaszokban történő műveleteken és módszereken múlik. Amennyiben hiányos módszertannal rendelkezik a

tanuló, tanulási nehézségei adódhatnak annak függvényében, mely szakasz(ok)ban történt a hiba. Ebből kiindulva, a négy szakasz matematikai felírásával a tanulás vezethet információvesztéses tanuláshoz, magoláshoz vagy produktív tanuláshoz. A program nevében szereplő „minimum” jelző többek között arra utal, hogy az erre létrehozott – 10, 20, 30 órás – tréningek meglehetősen rövidek ugyan, de ennyi idő alatt is látványos javulások érhetők el a tanulásmódszertanban és a tanulmányi eredményben.

Az ötödik tanulmány szerzőpárosa Csörsz Ilona és Óbert Marianna, címe *Egészséges és krónikusan beteg óvodáskorú gyermekek egészségügyi félelmei és a Teddy Maci Kórház mint lehetséges prevenciós módszer*. Számos halálos kimenetelű betegség korai stádiumában felismerhető és visszafordítható lehetne a szűrővizsgálatokon való rendszeres megjelenéssel. A lakosságban mégis inkább a vizsgálatok halogatása tapasztalható, amelynek hátterében sokszor az attól való félelem áll. Ezzel kapcsolatos attitűdváltozást leginkább a gyermekkorban érhető el. A Svédországban megszületett Teddy Maci Kórház ezt az ügyet szolgálja. A foglalkozás a szerepjátékokra épül, ami óvodáskorban meghatározó a gyermek játékában. A gyermek felveszi az orvos szerepét, és a belső szervekkel ellátott, „beteg” plüssállatát vizsgálva számára érthető és megragadható módon egyre többet tanul meg az emberi test működéséről, miközben csökken az orvostól és az egészségügytől való félelme. A Teddy Maci Kórház célja „egy olyan felnőtt nemzedék „kinevelése”, aki probléma esetén nem fél időben orvoshoz fordulni, mer kérdezni orvosától és gyógyulásának aktív résztvevője”. A szerzők vizsgálatukban arra voltak kíváncsiak, hogy a krónikusan beteg gyermekeknek erősebb-e az egészségügyi félelme, ill. esetükben is eredményesen használható-e a fentebb leírt program. 170 fő 5 éves gyermek vett részt a kutatásban. Rajzelemzéssel megállapították az orvostól való félelemszintjüket a Teddy Maci Kórház programban való részvétel előtt és után. Az eredmények kimutatták, hogy nincs különbség egészséges és krónikusan beteg gyermekek félelemszintje között, de a programban való részvételt követően szignifikánsan csökkent az utóbbi csoport félelempontja is. Ennek fényében kimondható, hogy a Teddy Maci Kórház program egészséges és beteg gyermekek esetében is hatékony félelem-csökkentő eszköz.

A hatodik tanulmány szerzője Pálfi Sándor, címe *A játékkonfliktus, mint a viselkedéscsökkenés jelzője*. A gyermek leginkább a játékában ismerhető meg. Az óvodás gyermekek nyelvi kifejezőképessége még korlátozott, ezért viselkedésükben és játékukban jelennek meg és vezetődnek le a ki nem mondott feszültségek és konfliktusok. A konfliktusok erőssége és mélysége több tényező függvénye, melynek hátterében gyakran a hirtelen változás áll. Télen a rövid nappalok, a szélsőséges időjárás és a bezártság miatt azok felerősödnek főként kisebb közösségekben, ahol szép időben a gyermekek sok időt töltenek a szabadban. A hét napjai közül a hétfő a legkritikusabb, amikor a gyermekek egy hosszabb, otthon töltött időszak után visszatérnek egy attól eltérő közösségbe, ahol más szabályokhoz kell alkalmazkodniuk. A játék közben fellépő konfliktusok kezelése sokszor az óvodapedagógusra hárul. Ez esetben fontos, hogy a pedagógus felismerje a gyermek érzelmeit, viselkedése hátterében álló motivációját, a gyermek szükségleteit, fontos, hogy helyesen értelmezze testbeszédét, és ha szükséges, módosítsa a játszó környezetet, ha egy adott tárgy rendszeresen konfliktust okoz a gyermekek között.

A hetedik tanulmány szerzője Tánczos Judit, címe *Az autizmus hatása a játéktevékenységre*. Az autizmus 110 főből 1-et érintő betegség, amely főként férfiak esetében fordul elő. A kommunikáció társas-, verbális-, és nonverbális aspektusaiban is zavart okoz. A társas kommunikáció sérülésének következtében az autizmussal küzdő gyermekek nem utánoznak, nem osztják meg játékaikat másokkal és nem reagálnak játszótársaikra. Ezek a területek, a betegség súlyosságának függvényében fejleszthetők. A tanulmány részletesen kifejti a gyermeki játék hat típusán belül a fejlesztési lehetőségeket, gyakorlati tanácsokat ad szülőknek és pedagógusoknak egyaránt. Ezekkel a játéktípusokkal párhuzamosan fejlődik a

társas játéktevékenység, melynek célja eljutni a magányos játéktól a társas szabályokra épülő, kooperatív játékgig. Az eredményesség kulcsa a jutalmazásban, a gyermeki érdeklődés pillanatának megragadásában és a nevelői érzékenységben rejlik.

A nyolcadik tanulmány szerzője Tunyogi Erzsébet és Kofránné Rémi Annamária, címe *A központi idegrendszeri károsodott gyermekek korai és megkésett fejlesztésének összehasonlító elemzése*. A Tunyogi Gyógyító Játékterápia ma már 30 évet meghaladó, korai fejlesztéssel foglalkozó múltra tekint vissza. Elemzésükben kissúlyú koraszülötteket és időre született, de központi idegrend-szerben károsodottakat vizsgáltak. Az utóbbi csoportba tartoztak egyrészt az agyvérzett, másrészt az oxigén hiányt szenvedett gyermekek. A vizsgálatban kilenc szempont alapján értékelték a gyerekek állapotát a terápia előtt és után. Kérdésfelvetésük az volt, befolyásolja-e a terápia hatékonyságát a kezdeti életkor. Az eredmények alapján a kérdésekre a válasz: igen. Leghatékonyabbnak a 6 hónapos kor előtt kezdődő terápia bizonyult. Megemlítenő azonban, hogy az epilepszia minden esetben gyengítette annak hatékonyságát. A vizsgálat megerősítette a játékterápia helyét a terápiás korai fejlesztések körében.

A tanulmánykötet hasznos olvasmány azoknak a pedagógusoknak, pedagógusjelölteknek, akik inklúzív szemléletmódra építkező intézményben dolgoznak (majd), és gyakran találkoznak (majd) sajátos nevelési igényű, hátrányos-, vagy halmozottan hátrányos, ill. tehetséges gyermekekkel. Olvasás közben – ha szükséges – attitűdváltozáson mehetnek keresztül, megismerhetik ezeknek a gyermekeknek a sajátos világát, és érzékenyebbé válhatnak a fejlődéshez szükséges igényeikre. Azok a szülők is profitálhatnak belőle, akiknek gyermeke a fentebb felsorolt kategóriák valamelyikébe tartozik. Sok helyen mutatnak be a szerzők eszközöket, foglalkozásokat, otthon is alkalmazható gyakorlatokat, amelyek fejlesztik ezeket a gyermekeket és feltárják azokat a területeket, ahol ők kiemelkedőek. Ezzel sok szülő szemei előtt gyermekük jövőjének új perspektívája nyílnak meg.

Köszönetnyilvánítás

E recenzió a Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület által megvalósított NTP-FTH-15-0075 azonosító számú Fiatal tehetségek a különleges bánásmódot igénylőkért pályázat keretében jött létre. Ezúton köszönöm mentorom, Dr. Mező Ferenc támogatását!